

*Савчук В. П.,**аспірант кафедри цивільного права**Навчально-наукового юридичного інституту**Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

МІСЦЕ КОРПОРАТИВНОГО СЕКРЕТАРЯ У СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН

Анотація. У статті проаналізовано правовий статус корпоративного секретаря відповідно до законодавства України.

Автором відзначено, що корпоративний секретар є ланкою, що підтримує регулярне спілкування між власниками акціонерного товариства, його топ-менеджерами та радою директорів. Розвиваючи взаємодію в межах так званого корпоративного трикутника, він виступає гарантом дотримання посадовими особами та органами управління компанії тих процедурних вимог, які забезпечують реалізацію законних прав та інтересів акціонерів.

Підкреслено, що відсутність такої взаємодії найчастіше призводить до того, що акціонерне товариство втягується у корпоративні конфлікти та опиняється перед необхідністю виплачувати штрафи, а його керівники притягуються до адміністративної і кримінальної відповідальності. Внаслідок цього можливе падіння котирувань акцій, погіршення репутації та навіть банкрутство компанії.

У статті зазначено, що більшість науковців не позиціонує корпоративного секретаря як окремих орган у системі корпоративного управління акціонерного товариства, висловлюючи думку про те, що корпоративний секретар – це лише посадова особа.

Роль корпоративного секретаря в іноземних корпораціях не є самостійною. Корпоративний секретар не є самостійною одиницею, а підпорядковується або наглядовій раді (США), або генеральному директору (Англія, Австралія). Інформація про нього обов'язково подається, проте не окремим звітом, а під час характеристики роботи вищезазначених органів.

Автором аргументовано, що обрання і звільнення корпоративного секретаря наглядовою радою і тільки за пропозицією голови наглядової ради ставить його у залежність від останньої, а не від загальних зборів. А якщо взяти до уваги право наглядової ради відсторонювати корпоративного секретаря, то його «маріонетковий» характер стає очевидним. Тому доцільніше, на думку автора, віднести обрання корпоративного секретаря до компетенції загальних зборів.

Окрему увагу приділено порядку інформування про видатки на корпоративного секретаря. Пропонується залучити відповідну інформацію до переліку інформації, яка підлягає обов'язковому оприлюдненню у щорічному звіті акціонерного товариства за попередній звітний період.

Підсумовано, що корпоративний секретар посідає особливе місце у системі корпоративних правовідносин. Подальший розвиток і вдосконалення акціонерного законодавства України має спрямовуватись у напрямку посилення його позиції шляхом розширення повноважень та забезпечення незалежності від наглядової ради і виконавчого органу.

Ключові слова: корпоративний секретар, акціонерне товариство, корпоративне управління, наглядова рада, виконавчий орган, посадова особа товариства.

Постановка проблеми. Останнім часом корпоративний секретар стає дедалі помітнішою фігурою в організаційній структурі акціонерних товариств України. Фактично корпоративний секретар є ключовою ланкою товариства; він відповідає за підтримання регулярної та ефективної взаємодії між власниками акціонерного товариства, його топ-менеджментом та наглядовою радою. Проте відповідний інститут залишається поза увагою вітчизняних науковців у сфері корпоративного права.

Стан дослідження. Окремі аспекти правового статусу корпоративного секретаря досліджували такі науковці, як С.Д. Могилевський, А.С.Лалетіна, І.А.Косякін, А.Сокуров, Д.Баюра та інші. Проте значення корпоративного секретаря серед органів управління акціонерним товариством, його роль у взаємовідносинах товариства з акціонерами залишилися майже поза увагою науковців.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у з'ясуванні місця корпоративного секретаря у системі корпоративних правовідносин.

Виклад основного матеріалу. Корпоративний секретар є тією зв'язуючою ланкою, що підтримує регулярне спілкування між власниками акціонерного товариства, його топ-менеджерами та радою директорів. Розвиваючи взаємодію в межах так званого корпоративного трикутника, він виступає гарантом дотримання посадовими особами та органами управління компанії тих процедурних вимог, які забезпечують реалізацію законних прав та інтересів акціонерів. Відсутність такої взаємодії найчастіше призводить до того, що акціонерне товариство втягується у корпоративні конфлікти та опиняється перед необхідністю виплачувати штрафи, а його керівники притягуються до адміністративної та кримінальної відповідальності. Внаслідок цього можливим є падіння котирувань акцій, погіршення репутації та навіть банкрутство компанії.

Корпоративний секретар є посадовою особою, яка відповідає за ефективну поточну взаємодію акціонерного товариства з акціонерами, іншими інвесторами, координацію дій товариства із захисту прав та інтересів акціонерів, підтримання ефективної роботи ради директорів або наглядової ради, а також виконує інші функції, визначені Законом України «Про акціонерні товариства», Статутом товариства і Положенням про корпоративного секретаря (Проект №2493).

Наприклад, в «Укргазбанк» служба корпоративного секретаря на чолі з корпоративним секретарем керується у своїй діяльності нормативно-правовими актами і внутрішніми регуляторними актами банку, зокрема положеннями про службу корпоративного секретаря, про корпоративного секретаря, Кодексом корпоративного управління і Кодексом корпоративної культури та етики. Корпоративний секретар забезпечує орга-

нізацію підготовки і проведення загальних зборів учасників (акціонерів), організовує забезпечення належного зв'язку з акціонерами, а саме: надання акціонерам вчасної, повної і достовірної інформації; уживає заходи щодо попередження порушень і розв'язання суперечок, що виникають через порушення прав акціонерів; на запит акціонерів організовує вчасне та повне їх інформування про рішення, ухвалені загальними зборами акціонерів, наглядовою радою та ревізійною комісією; на вимогу акціонерів видає належним чином засвідчені копії документів банку, передбачені актами законодавства і статутом банку [1].

Відповідно до положень про корпоративного секретаря ПАТ «Холдингова компанія «Еко-Дім»» корпоративний секретар є одноосібним незалежним органом товариства, що здійснює правове та організаційно-технічне забезпечення, координацію роботи органів товариства, а також обмін інформацією між ними та акціонерами. Корпоративний секретар призначається на посаду і звільняється з посади за рішенням наглядової ради, на підставі якого головою правління видається відповідний наказ. Корпоративний секретар призначається на посаду на необмежений термін, водночас він може бути призначений за сумісництвом.

З'ясування місця корпоративного секретаря у системі корпоративних правовідносин залежить від з'ясування такого питання: корпоративний секретар – це орган чи лише посадова особа?

Низка авторів відносить корпоративного секретаря до органів управління [2, с. 810-815; 3, с. 18; 4, с. 27]. Наприклад, С.Д. Могилевський виділяє допоміжні органи товариства, що забезпечують діяльність основних органів у загальноновизнаному сенсі, – це своєрідні «органи всередині органів», до яких серед іншого і належить корпоративний секретар [4, с. 27]. В.В. Долинська приходиться до такої думки через категорію «інші органи і посадові особи» [3, с. 18].

Низка інших авторів заперечує статус корпоративного секретаря як окремого органу товариства у системі корпоративного управління. Зокрема, І.С. Шиткіна зазначає, що корпоративний секретар не є органом юридичної особи, а лише його «структурним утворенням», оскільки корпоративний секретар не наділений самостійною компетенцією, не має права створювати для юридичної особи права [5, с. 134]. Корпоративний секретар є посадовою особою акціонерного товариства; він не представляє собою окремих органів товариства, оскільки його функції із волевиявлення дуже обмежені [6, с. 145].

Отже, більшість науковців не позиціонує корпоративного секретаря як окремих органів у системі корпоративного управління акціонерного товариства, висловлюючи думку про те, що корпоративний секретар – це лише посадова особа.

У контексті проблеми місця корпоративного секретаря у системі корпоративних правовідносин важливо проаналізувати порядок його обрання (призначення) з метою забезпечення його відносної незалежності.

Роль корпоративного секретаря в іноземних корпораціях не є самостійною. Корпоративний секретар не є самостійною одиницею, а підпорядковується або наглядовій раді (США), або генеральному директору (Англія, Австралія). Інформація про нього обов'язково подається, проте не окремим звітом, а під час характеристики роботи вищезазначених органів [7, с. 27].

Відповідно до ч. 7 ст. 56 Закону України «Про акціонерні товариства» наглядова рада за пропозицією голови наглядової

ради у встановленому порядку має право обрати корпоративного секретаря. Корпоративний секретар є особою, яка відповідає за взаємодію акціонерного товариства з акціонерами та/або інвесторами. Отже, у чинній редакції Закону корпоративний секретар позиціонується як особа, яка перебуває у складі наглядової ради, функціонально їй підпорядковується поряд із комітетами наглядової ради, про які йдеться у відповідній статті 56 «Комітети наглядової ради. Корпоративний секретар». Але такий порядок, на думку автора, дещо суперечить правовій природі та ролі корпоративного секретаря у корпоративних правовідносинах.

Обрання і звільнення корпоративного секретаря наглядовою радою і тільки за пропозицією голови наглядової ради ставить його у залежність від останньої, а не від загальних зборів. А якщо взяти до уваги право наглядової ради відсторонювати корпоративного секретаря, то його «маріонетковий» характер стає очевидним. Тому доцільніше, на думку автора, віднести обрання корпоративного секретаря до компетенції загальних зборів.

На думку А.С. Лалетіної, одним із оптимальних способів забезпечення незалежності корпоративного секретаря є варіант, коли адміністративно (питання трудового розпорядку, матеріальне забезпечення) корпоративний секретар підпорядкований одноосібному виконавчому органу, а функціонально – наглядовій раді (голові ради директорів) [6, с. 145].

Відповідно до проекту нової редакції Закону України «Про акціонерні товариства» № 2493 від 25.11.2019 року [8] корпоративний секретар обирається на посаду за рішенням наглядової ради або ради директорів за поданням голови наглядової ради або ради директорів, якщо інше не передбачено статутом або положенням про корпоративного секретаря.

Тобто у проекті корпоративний секретар і далі перебуває у певному підпорядкуванні наглядової ради. Водночас відзначається, що корпоративний секретар не може бути членом наглядової ради, виконавчого органу або ради директорів акціонерного товариства (ч. 9 ст. 82 Проекту).

Між тим не міститься заборони стосовно виконання функцій корпоративного секретаря особою, яка не перебуває у трудових відносинах із товариством. У науковій літературі існує думка, відповідно до якої корпоративний секретар може знаходитися за межами внутрішніх корпоративних правовідносин. На думку А. Сокурова, можливість залучення корпоративного секретаря ззовні може сприяти його незалежності та незаангажованості у відносинах між акціонерами та інвесторами, з одного боку, і менеджментом — з іншого, що знизить ризики або навіть суттєвим чином унеможливить виникнення корпоративних конфліктів у товаристві. Зокрема, корпоративний секретар може передати повноваження щодо моніторингу змін до корпоративного законодавства та відповідної судової практики, надаючи відповідні пропозиції наглядовій раді для поліпшення корпоративного управління, а також інші повноваження [9, с. 155].

Аутсорсинг функцій корпоративного секретаря – не найкраща практика корпоративного управління. До її мінусів можна віднести можливі проблеми із конфіденційністю матеріалів, які розглядаються органами управління; складнощі, пов'язані з вирішенням питань, що виникають під час діяльності товариства (наявні на ринку пропозиції спрямовані насамперед на виконання корпоративно-процедурних обов'язків і меншою

мірою зачіпають обов'язки із взаємодії зі стейкхолдерами). Штатний корпоративний секретар краще знає специфіку товариства [6, с. 155].

Практика передавання певних повноважень стороннім особам у корпоративному праві існує. Йдеться, зокрема, про ведення реєстру акціонерного товариства. До запровадження тільки бездокументарного обігу акцій реєстр акціонерів здійснювався самим товариством. Відповідно до ч. 3 ст. 4 Закону України «Про цінні папери і фондову біржу» (нині – втратив чинність) обіг іменної акції фіксувався у книзі реєстрації акцій, яка велася самим товариством. Нині ведення реєстру акцій (що напряду торкається корпоративних «внутрішніх» відносин усередині АТ) провадиться тільки незалежним від АТ реєстратором, і це вважається аксіомою.

Але у контексті інституту корпоративного секретаря автору видається це неможливим. Компетенція корпоративного секретаря є досить широкою. За своєю правовою суттю він повинен мати доступ до комерційної інформації товариства, його бухгалтерської звітності тощо. Тому надання можливості залучати корпоративного секретаря ззовні видається передчасним.

Як вбачається з аналізу вище, корпоративний секретар відіграє вагомий роль у корпоративному управлінні. Нині інформація про корпоративного секретаря (наприклад, оплата праці, звіт про виконану роботу тощо) не підлягає обов'язковому розкриттю.

Тому варто погодитись із думкою А.В. Мягкого про те, що інформацію про корпоративного секретаря слід було б доповнити звітом про корпоративне управління, вимоги до якого містяться у ст. 12-2 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [10].

У зазначеному Законі міститься досить широкий перелік обов'язкової інформації, яка підлягає розкриттю стосовно посадових осіб. Звіт про корпоративне управління має містити інформацію про: 3) власників істотної участі (зокрема осіб, які здійснюють контроль за фінансовою установою), їхню відповідність вимогам, установленим законодавством, та зміну їх складу за рік; 4) склад наглядової ради фінансової установи та його зміну за рік, зокрема утворених нею комітетів; 5) склад виконавчого органу фінансової установи та його зміну за рік; 6) факти порушення членами наглядової ради та виконавчого органу фінансової установи внутрішніх правил, що призвело до заподіяння шкоди фінансовій установі або клієнтам цієї установи; 7) заходи впливу, застосовані протягом року органами державної влади до фінансової установи, зокрема до членів її наглядової ради та виконавчого органу; 8) розмір винагороди за рік членів наглядової ради та виконавчого органу фінансової установи; .... (ч. 1 ст. 12-2 Закону). Незважаючи на вимогу розкриття інформації про більшість учасників корпоративних правовідносин (власників істотної участі, членів наглядової ради та виконавчого органу), про корпоративного секретаря не згадується [11, с. 75].

Між тим, як видається, зважаючи на той обсяг повноважень, який покладений на нього, доцільно доповнити звіт із корпоративного управління інформацією про корпоративного секретаря. Отже, ми пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 12-2 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» п. 20 такого змісту: «склад служби корпоративного секретаря, розмір оплати, заходи впливу, застосовані протягом року органами державної влади».

Висновки. Таким чином, корпоративний секретар посідає особливе місце у системі корпоративних правовідносин. Подальший розвиток та вдосконалення акціонерного законодавства України має спрямовуватись у напрямку посилення його позиції шляхом розширення повноважень і забезпечення незалежності від наглядової ради та виконавчого органу.

Література:

1. Положення про службу корпоративного секретаря акціонерного банку «Укргазбанк», затверджене правлінням 28 жовтня 2010 р. URL: https://www.ukrgasbank.com/upload/file/polozhennya_pro_sks.pdf
2. Гриб В.В. Защита прав миноритарных акционеров в Российской Федерации. *Актуальные проблемы российского права*. 2014. № 5. С. 810-815.
3. Долинская В.В. Общее собрание акционеров. Москва, 2016. С. 18.
4. Могилевский С.Д. Общество с ограниченной ответственностью: законодательство и практика его применения. Москва, 2010.
5. Корпоративное право: Учебник. Отв. ред. И.С. Шиткина. 2-е изд. Москва, 2015.
6. Лалетина А.С., Косякин И. А. Институт корпоративного секретаря: правовое регулирование, практика, перспективы развития. *Труды Института государства и права РАН*. 2018. Том 13. № 1. С. 145-176.
7. Баюра Д. Служба корпоративного секретаря як інститут удосконалення системи корпоративного управління публічних акціонерних товариств. *Україна: аспекти праці*. 2012. № 1. С. 27-31.
8. Проект Закону України «Про акціонерні товариства» №2493 від 25.11.2019 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67468
9. Сокуров А. Універсальний солдат. *Український юрист*. 2013. №1-2. С. 1-4.
10. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України № 2664-III від 12 липня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1, ст. 1.
11. Беляневич О.А., Мягкий А.В. Корпоративне управління за законодавством України: теоретико-прикладні проблеми. Київ : НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2017. 318 с.

Savchuk V. Position of corporate secretary in the system of corporate relations

Summary. The article analyzes the legal status of the corporate secretary in accordance with the legislation of Ukraine.

The author notes that the corporate secretary is a link that maintains regular communication between the owners of the company, its top managers and the board of directors. By developing cooperation within the so-called corporate triangle, he acts as a guarantor of compliance with company officials and governing bodies of those procedural requirements that ensure the realization of legitimate rights and interests of shareholders.

It is emphasized that the lack of such interaction often leads to the fact that the company is involved in corporate conflicts and faces the need to pay fines, and its leaders are held administratively and criminally liable. As a result, stock quotes may fall, reputations may deteriorate and the company may even go bankrupt.

The article notes that most scholars do not position the corporate secretary as a separate body in the corporate governance system of a joint stock company, expressing the opinion that the corporate secretary is only an official.

The role of corporate secretary in foreign corporations is not independent. The Corporate Secretary is not an independent

unit, but reports to either the Supervisory Board (USA) or the CEO (England, Australia). Information about him must be disclosed, but not in a separate report, but when describing the work of the above bodies.

The author argues that the election and dismissal of the corporate secretary by the supervisory board and solely on the proposal of the chairman of the supervisory board makes him dependent on the latter, not on the general meeting. And if we take into account the right of the supervisory board to remove the corporate secretary, then his "puppet" nature becomes obvious. Therefore, it is more appropriate, in the author's opinion, to include the election of the corporate secretary in the competence of the general meeting.

Particular attention is paid to the procedure for informing about the expenses for the corporate secretary. It is proposed to include the relevant information in the list of information that must be disclosed in the report of the company.

It is concluded that the corporate secretary occupies a special place in the system of corporate relations. Further development and improvement of the joint-stock legislation of Ukraine should be aimed at strengthening its position by expanding its powers and ensuring independence from the supervisory board and the executive body.

Key words: corporate secretary, joint-stock company, corporate governance, supervisory board, executive body, company official